

Přejete si, abych zase něco vypravoval? Dobrá. Vidím, že si Tarantoga už chystá těsnopisecký blok... malou chvilku, profesore. Když já opravdu nemám co vyprávět. Cože? Ne, nežertuji. A ostatně, mohu také jednou strávit jeden večer ve vašem kruhu mlčky. Proč? Ovšem, proč? Nikdy jsem o to nemluvil, moji milí, ale ve vesmíru žijí stejné bytosti jako my. Nejen že mají lidskou podobu, ale podobají se nám dokonce jak vejce vejci. Polovina obydlých planet je o něco větší nebo menší než Země, podnebí je tu chladnější, tam tropičtější – ale jaký je v tom rozdíl? A tamější obyvatelstvo? Lidé – poněvadž koneckonců to jsou lidé – nás připomínají natolik, že vzájemné rozdíly tuto podobnost jenom zdůrazňují. Že jsem o nich nevyprávěl? A že je to divné? Jen si pomyslete: díváme se na hvězdy. Člověka napadají různé příhody, různé obrazy mu vyvstávají před očima, ale nejradši se vracím k těm nezvyklým. Jsou možná hrozná nebo nepravděpodobná, makabrní, ba dokonce někdy i směšná a přes to všechno neškodná. Ale dívat se na hvězdy, moji milí, a vědět, že když vstoupíte na ty malé blankytné jiskřičky, najdete končiny plné ošklivosti, smutku, nevědomosti a všemožné zkázy – že tam na tom modrém nebi se to též hemží starými barabiznami, špinavými dvorky, stokami, smetišti, hřbitovy zarostlými trávou – zдалipak vyprávění někoho, kdo navštívil Mléčnou dráhu, nepřipomene nářky podomního obchodníka, který se potloukal po provinčních městečkách? Kdo by mě chuť ho poslouchat? A kdo by mu věřil? Člověka napadají myšlenky tohoto druhu, když je trochu ušlápnutý nebo cítí nezdravou potřebu, aby se upřímně vypovídal. Dnes tedy nic o hvězdách – abych vás nermoutil a nepokořoval. Ne, nebudu mlčet. Cítili byste se podvedeni. Ano, budu něco vypravovat, ale nebude to o žádné cestě. Konečně jsem i tady na Zemi leccos prožil. Můžeš začít zapisovat, profesore, jestli chceš.

Jak víte, mívám hosty, někdy velmi podivné hosty. Vyberu si z nich jeden typ: zneužnané vynálezce a vědce. Nevím proč, ale vždycky jsem je k sobě přitahoval jako magnet. Hledíte, Tarantoga se usmívá. Ale to nebude o něm, je přece uznávaný vynálezce. Budu dnes hovořit o těch, kteří měli smůlu, nebo ještě raději o těch, jimž se vše dařilo až příliš dobře – dosáhli cíle a poznali jeho zbytečnost. Samozřejmě se k tomu nepřiznávali. Neznámí, osamocení, setrvali v onom šílenství, které jenom sláva a úspěch někdy změní – stává se to neobyčejně zřídka – v pokrokový čin. Rozumí se, že valná většina těchto lidí, kteří za mnou chodili, patřila k obvyklé hordě pomatenců, lidem spoutaným jedinou myšlenkou, mnohdy ne ani jejich vlastní, ale zděděnou po předchůdcích, jako vynálezci perpetua mobile, bez nápadů, s banálním, nápadně nejapným řešením. A přece i v nich doutnal onen žár obětavosti, který spaloval jejich žití a nutil je k novému úsilí, již předem marnému. Jak žalostně vypadají tito neschopní géniové, ti obři s duchem trpaslíka, již při zrození zmrzačení přírodou, která si s nimi nevlídně zažertovala a k jejich neschopnosti přidala houževnatost hodnou nějakého Leonarda. Lhostejnost či výsměch jsou jejich životním údělem a všechno, co lze pro ně učinit, je zůstat tu hodinu nebo dvě trpělivým posluchačem a účastníkem jejich monomanie.

V tomto zástupu, který pouze jeho vlastní hloupost chrání před zoufalstvím, se málokdy objeví jiný člověk – nechci tyto lidi pojmenovat ani odsuzovat, učíte tak sami. První postava, která mi teď během hovoru vyvstala před očima, je profesor Corcoran.

Poznal jsem ho před devíti, možná před desíti lety. Bylo to na nějaké vědecké konferenci. Rozmlouvali jsme spolu teprve chvilku, když se (vůbec se to netýkalo našeho rozhovoru) zčistajasna zeptal:

„Co soudíte o duchách?“

V prvním okamžiku jsem to pokládal za výstřední žert, ale vzpomněl jsem si, že jsem slyšel o jeho podivínství – nepamatoval jsem si však, zda to bylo míněno pochvalně, nebo hanlivě. Proto jsem pro jistotu odpověděl:

„Nemám o tom žádné mínění.“

Beze slova se vrátil k předchozímu tématu. Zvonek již oznamoval začátek dalšího jednání, když se najednou ke mně naklonil – byl mnohem vyšší než já – a řekl:

„Tichý, jste můj člověk. Nejste zaujatý. Ostatně, snad se mýlím, ale jsem ochoten to riskovat. Přijďte ke mně,“ a podal mi navštívenku. „Předem mi, prosím, zatelefonujte, protože se zvonkem nedám rušit a nikomu neotvírám. Ostatně, nechám to na vaší vůli...“

Ještě téhož dne jsem večeřel se Savinellim, oním proslulým advokátem, který se specializoval na kosmické právo. Zeptal jsem se ho, zda zná nějakého profesora Corcorana.

„Corcoran!“ vykřikl s osobitým temperamentem, povzbuzeným druhou lahví sicilského vína. „Ten střelený kybernetik? Co je s ním? Už jsem o něm celá léta neslyšel!“

Odpověděl jsem že o něm nic bližšího nevím, jenom jsem kdesi zaslechl jeho jméno. Domnívám se, že advokátova slova by Corcoranovi byla příjemná. Savinelli mi při víně vykládal několik historek, které o něm v té době kolovaly. Prý Corcoranovi již jako mladému vědci předpovídali skvělou kariéru, třebaže již tenkrát byl naprosto netaktní ke svým starším kolegům a učitelům, byl až ješitný. Pak se z něho stal člověk, který si liboval v tom, že lidem říkal bez obalu své mínění, ačkoliv tím nejvíce škodil právě sám sobě. Když vmetl do tváře smrtelnou urážku svým profesorům a kolegům a všechny dveře se před ním zavřely, zbohatl Corcoran z velikého, neočekávaného dědictví, koupil si za městem jakousi barabiznu a přestavěl ji na laboratoř. Bydlil tam spolu s roboty – jenom tyto asistenty a pomocníky kolem sebe snášel. Snad tam i něčeho dosáhl – ale stránky vědeckých časopisů zůstaly pro něho nedostupné. Z toho si však nic nedělal. Jestliže se ještě nyní stýkal s lidmi, pak jen proto, aby si získal jejich důvěru a potom je zcela bezdůvodně odehnal a potupil. Když zestárl a tato odporná hra ho začala nudit, stal se samotářem. Zeptal jsem se Savinelliho, zda ví něco o tom, že Corcoran věří na duchy. Právnik zrovna upíjel víno a div se smíchem nezadusil.

„Ten? A na duchy?“ vzkřikl. „Člověče, vždyť on nevěří dokonce ani v lidi!!!“

Zeptal jsem se, jak to myslí. Odpověděl, že zcela doslovně. Podle něho byl Corcoran solipsista – věřil jen ve svou vlastní existenci, všechno ostatní považoval za snové přízraky, a patrně proto se tak choval i k nejbližším lidem: jestli je život druhem snu, pak je v něm všechno dovoleno. Podotkl jsem, že proto může věřit i na duchy. Savinelli se zeptal, zda jsem již někdy slyšel o kybernetikovi, který by věřil na duchy. Pak jsme začali mluvit o něčem jiném. Ale i to, co jsem se dozvěděl, stačilo, aby byl můj zájem upoután. Patřím k lidem, kteří se rychle rozhodují, a tak jsem hned nazítří Corcoranovi zavolaal. Telefon bral robot. Řekl jsem, kdo volá a v jaké záležitosti. Corcoran mi zatelefonoval teprve druhého dne pozdě večer, zrovna, když jsem se chystal ulehnout. Říkal, že mohu k němu přijít třeba hned teď. Blížila se jedenáctá. Odpověděl jsem, že okamžitě přijdu, oblékl jsem se a jel jsem. Laboratoř byla veliká, ponurá budova poblíž silnice. Mockrát jsem ji viděl, ale myslel jsem, že to je nějaká stará továrna. Byla pohroužena do tmy. Ani nejmenší světýlko nerozjasňovalo některé ze čtverhranných oken hluboko ve zdi. Také veliké nádvoří mezi ohradou a bránou bylo neosvětlené. Několikrát jsem narazil na nějaké plechy a kolejnice, které zařinčely, a když jsem se dostal k sotva viditelným dveřím, byl jsem již dosti rozzlobený. Zazvonil jsem podle smluveného signálu, jak mi to Corcoran nařídil. Po dobrých pěti minutách mi sám otevřel. Na

sobě měl šedý laboratorní pracovní plášť, vyžraný na mnoha místech kyselinou. Byl hrozně vyzáblý, až na kost, s ohromnými skly nasazenými na očích. Jeho šedivé vousy byly z jedné strany kratší, jako okousané.

„Račte za mnou,“ řekl bez okolků. Dlouhou, chabounce osvětlenou chodbou, kde se válely nějaké stroje, bečky a bíle zaprášené pytle s cementem, vedl mne k velikým železným dveřím, nad nimiž jasně plála silná žárovka. Z kapsy pláště vytáhl klíč, otevřel a vstoupil dovnitř první. Já za ním. Po spirálovitém železném schodišti jsme vystoupili do patra. Před námi ležela velká tovární hala se skleněným stropem. Několik holých žárovek ji nestačilo osvětlit, takže její rozlehlost se v pološeru mohla jenom tušit. Hala byla prázdná, mrtvá, opuštěná – ve výšce u stropu se proháněl průvan a dešť, který se spustil, když jsem se blížil ke Corcoranovu sídlu, bičoval temné a špinavé okenní tabule a rozbitými otvory vtékala dovnitř voda. Jako kdyby to neviděl, kráčel Corcoran přede mnou po ochozu, jehož plechová podlaha duněla pod našimi kroky. A byly tady další zamčené dveře a za nimi chodba, kde u zdi leželo jedno vedle druhého, nepořádně pohozené různé nářadí, jako kdyby je tu zanechal někdo na útěku, a bylo pokryto silnou vrstvou prachu. Chodba odbočovala, šli jsme nahoru, dolů, prošli jsme kolem dopravníkových pásů, podobající se vyschlým hadům. To putování, při němž jsem poznal rozlehlost budovy, trvalo jednu či dvě hodiny. V místech, kde byla úplná tma, mne Corcoran upozorňoval, že přijdou schody, nebo abych sklonil hlavu. Zastavil se u posledních železných dveří – zajisté protipožárních – silně pobitých nýty a otevřel je. Zpozoroval jsem, že tyto dveře na rozdíl od jiných vůbec nezaskřípaly, jako by měly čerstvě naolejované veřeje. Vstoupili jsme do vysokého, takřka prázdného sálu. Corcoran se zastavil uprostřed na místě, kde betonová podlaha měla poněkud světlejší odstín, jako kdyby tam kdysi stával stroj, po němž zůstaly jen stopy podstavce. Do zdí byly zapuštěny silné svíslé pruty, takže to tady vypadalo jako v kleci. Vzpomněl jsem si, jak se mne vyptával na duchy... K prutům byly připevněny velice pevné stolice s podpěrami a na nich stály litinové skříně. Víte, jak vypadají takové truhlice plné pokladů, které podle pověstí zakopávali piráti? Zrovna takový tvar měly ony skříně s vypouklými víky a na každé z nich visela bílá jmenovka v celofánovém obalu, takže vypadala jako kartónový lístek, který obvykle najdete nad postelí v nemocnici. Vysoko u stropu hořela zaprášená žárovka, bylo však příliš šero, než abych mohl přečíst byť jen jediné slovo na lístečích. Skříně stály ve dvou řadách nad sebou a jedna byla oddělená. Vzpomínám si, že jsem je počítal, bylo jich dvanáct nebo čtrnáct, nevím to už přesně.

Profesor se s rukama zastrčenýma do kapes pláště obrátil ke mně. „Poslouchejte chvíli, co se tu děje, Tichý, pak vám podám vysvětlení, jen poslouchejte!“

Bylo na něm znát neobyčejnou netrpělivost. Jakmile začal mluvit, chtěl hned přejít k podstatě věci, mít již všechno za sebou, všechno skončeno. Zdálo se, že každou chvilku strávenou v přítomnosti cizího člověka považuje za promarněnou.

Přivřel jsem oči a spíše ze slušnosti než ze zvědavosti jsem zůstal nehybně stát a čekal na zvuky, které bych musel postřehnout, hned jak jsem sem vstoupil. Samozřejmě jsem nic neslyšel. Snad jenom cosi jako slabé hučení elektrického proudu ve vinutí, ale ujišťuji vás, bylo to tak nepatrné, že bych výborně slyšel bzukot dodělávající mouchy.

„Nu, tak co slyšíte?“ zeptal se mne Corcoran.

„Skoro nic, jenom jakési harašení,“ přiznal jsem se. „Ale to snad bylo jenom šumění v uších.“

„To nebylo šumění v uších, Tichý. Naslouchejte mi pozorně, protože se nerad opakuji. Říkám vám to proto, poněvadž mne neznáte. Nejsem takový hrubián ani neotesanec, jakého ze mne

lidé dělají. Jenom mne rozčilují hlupáci, jimž je třeba jednu a tutéž věc desetkrát znovu opakovat. Doufám, že vy k nim nepatříte."

„Uvidíme," řekl jsem. „Mluvte, pane profesore."

Pokynul hlavou, a ukazuje na řady těch železných skříní, pravil:

„Vyznáte se v elektronických mozcích?"

„Jen natolik, nakolik je to nutné při navigaci," odvětil jsem. „S teorií to u mne vypadá bledě."

„To jsem předpokládal. Poslouchejte tedy. V těchto skřínkách se nacházejí ty nejdokonalejší elektronické mozky, jaké kdy existovaly. Víte, v čem jejich dokonalost vězí?"

„Ne," odpověděl jsem po pravdě.

„Tkví v tom, že ty mozky ničemu neslouží, že se naprosto k ničemu nehodí, nejsou užitečné – krátce řečeno – jsou to zhmotnělé, mnou stvořené Leibnizovy monády."

Vyčkával jsem a on mluvil dál a jeho šedivý vous v panujícím pološeru přitom vypadal, jako by se mu na rtech zachvívaly šeré chomáčky tmy.

„Každá z těch skříněk skrývá ve svém nitru elektronickou soustavu, která vytváří vědomí – jako náš mozek. Stavební materiál je sice jiný, princip je ale stejný. Jenže tady podobenství končí. Poslouchejte pozorně! Náš mozek je, abych tak řekl, spojen s vnějším světem pomocí přijímačů – smysly: očima, ušima, nosem, kůží atd. Avšak tyto mozky," prstem ukázal na skříně, „Naproti tomu skrývají svůj 'vnější svět' samy v sobě."

„Jak je to možné?" zeptal jsem se. V hlavě se mi trochu rozsvítilo, ale můj dohad byl stále ještě mlhavý, mrazilo mě přitom.

„Je to zcela prosté. Jak víme, že naše tělo vypadá tak a ne jinak, jakou podobu má naše tvář, jak to, že stojíme, že držíme v ruce knížku, že květiny voní? Víme to proto, že na naše smysly působí určité vzruchy, které jsou nervy prostředkovány do mozku. Tichý, představte si, že bych stejným způsobem jako vonící karafiát dovedl podráždit váš čichový nerv – co byste ucítil?"

„Vůni karafiátu, samozřejmě," odpověděl jsem a profesor, jako by byl rád, že jsem dostatečně chápal, pokračoval:

„A když stejným způsobem podráždím všechny vaše nervy, pak nebudete vnímat vnější svět, ale ty podněty, které já pomocí vašich nervů prostředkují mozku. Je to jasné?"

„Ano."

„A teď pokračujme. Tyto skřínky mají receptory-čidla, orgány, které fungují analogickým způsobem jako náš zrak, sluch, hmat atd. a spoje těchto receptorů nevedou do vnějšího světa – jako nervy – ale k tomu bubnu tamhle v koutě. Nevšil jste si ho, vidíte?"

„Ne," řekl jsem. Opravdu, buben, který měřil nějak tři metry v průměru, stál v rohu jako svisle postavený mlýnský kámen, a všiml jsem si až po chvíli, že se neobyčejně pomalu otáčí.

„V něm je jejich osud," řekl profesor Corcoran klidně. „Jejich úděl, jejich svět a bytí – všechno, čeho mohou dosáhnout a poznat. Na bubnu jsou navinuty zvláštní pásy se zaznamenanými elektronickými impulsy, které odpovídají stu nebo dvěma stům miliardám

dějů, které mohou potkat člověka v životě, byť by byl sebebohatší na dojmy. Kdybyste nadzvedl poklop bubnu, spatřil byte jen lesklé pásky, pokryté světlejšími klikyháky, které vypadají jako plíseň na celuloidu. Ale, Tichý, to jsou dusné, tropické noci a šumění mořských vln, zvířecí těla a přestřelky, pohřby a pitky, chuť jablek a hrušek, sněhové závěje a večery, trávené u plápolajícího krbu v rodinném kruhu, vřava na palubě potápějící se lodi, křeče nemocného a horské štíty, hřbitovy a blouznění šilenců – tam je obsažen celý svět, Ijone Tichý!"

Mlčel jsem. Corcoran mi sevřel rameno rukou jako železným svěrákem a pokračoval:

„Tichý, tyto skříně jsou spojeny s umělým světem." Ukázal na první skřín z kraje: „Téhle se zdá, že je sedmnáctiletá dívka se zelenýma očima, rudými vlasy a tělem jako Venuše. Je dcerou státníka a miluje mladého muže, kterého vidí oknem téměř denně... Ten se však stane jejím prokletím. A ta další skřínka je učenec, který zanedlouho objeví teorii gravitace platící pro jeho svět, jehož hranicí jsou železné stěny bubnu. Chystá se bojovat za svou pravdu. Je osamocen a jeho samota je ještě zhoršována slepotou, která mu hrozí – on totiž oslepne. A tam nahoře, to je člen kněžského kolegia, který prožívá nejtěžší dny svého života, neboť ztratil víru v existenci své nesmrtelné duše. A dál, za přepážkou stojí... ne, nemohu vám vyprávět život všech těch bytostí, které jsem stvořil..."

„Smím vás přerušit?" zeptal jsem se. „Chtěl bych vědět..."

„Ne! Nesmíte!" zařval Corcoran. „Nikdo to nesmí udělat! Tichý, teď mluvím já! Ještě jste nic nepochopil! Jistě si myslíte, že tam v bubnu jsou trvale zachyceny různé signály jako na gramofonové desce, že jsou tam události uspořádané jako nějaká melodie se všemi tóny, a čekající jenom na jehlu, která by je oživila jako hudbu. Myslíte, že je v těch skříních postupně reprodukován soubor již předurčených zážitků. To ale není pravda!" Corcoran křičel tak pronikavě, že se ozvěna dunivě odrážela od plechového stropu. „Obsah bubnu je pro ně tím čím je pro vás svět, ve kterém žijete! Když jíte, spíte, vstáváte, cestujete, jdete na návštěvu k starým bláznům, přece vás ani nenapadne, že to všechno je jen gramofonová deska, jejíž dotyk nazýváte přítomností!"

„Ale..." ozval jsem se.

„Mlčte!" houkl na mě. „Nevyrušujte! Mluvím já!"

„Mají jistě hodně pravdy ti lidé, kteří ho označují za hrubce," řekl jsem si v duchu. Musel jsem však dávat pozor, protože to, co říkal, bylo opravdu nezvyklé. Křičel dál:

„Osud mých železných skříní není předurčen až do konce. Vždyť tam v tom bubnu jsou události na řadách souběžných pásků a jenom selektor, řídící se pravidlem slepé náhody, rozhoduje o tom, na kterou sérii pásků bude kolektor smyslových vjemů té či oné skříně v příští chvíli napojen. Ve skutečnosti to samozřejmě není tak jednoduché, jak jsem řekl, poněvadž skříně mohou samy do jisté míry ovlivnit pohyby kolektoru a naprosto náhodný výběr nastává jenom tehdy, když se tyto bytosti, které jsem vytvořil, chovají pasivně. Mají konec konců svobodnou vůli, stejně omezenou jako my. Determinuje ji struktura osobnosti, její vášně, přirozené nedostatky organismu, zmrzačení, vnější okolnosti, stupeň inteligence – nemohu se pouštět do všech podrobností..."

„Jestliže je tomu tak," podotkl jsem rychle, „proč tedy nevědí, že jsou železnými skříněmi, a nikoli rudovláskou či kně-..."

Skočil mi do řeči, dřív než jsem mohl svá slova dopovědět

„Nedělejte ze sebe osla, Tichý. Jste složen z atomů, že? Vnímáte ty svoje atomy?“

„Ne.“

„Z těch atomů jsou utvořeny řetězce bílkovin. Cítíte je?“

„Ne.“

„Ve dne v noci, každou vteřinou jste prozařován kosmickými paprsky. Cítíte to?“

„Necítím.“

„Jak mají tedy ty moje skříně vědět, že jsou skříněmi, vy osle? – Zrovna tak jako je pro vás jediný a autentický tenhle svět, jsou pro skříně jediné pravdivé a reálné obsahy, které do jejich elektrického mozku přicházejí z mého bubnu... Jejich svět se nalézá v tom bubnu, Tichý, a jejich těla, která v naší realitě existují jenom jako určité pravidelné seskupení děr v perforovaných svitcích, jsou uvnitř skříní. Ta krajní skříň z druhého konce se považuje za neobyčejně půvabnou ženu. Mohl bych vám o ní přesně povědět, co vidí, když se dívá nahá na sebe do zrcadla, jaké klenoty má ráda, jakých fint používá, když chce uhnat nějakého muže... Tohle všechno vím, poněvadž jsem ji stvořil pomocí svého URČOVATELE OSUDU. Vytvořil jsem její podobu, pro nás abstraktní, pro ni však reálnou – má tvář, zuby, cítí pach potu, má na lopatce jizvu po škrábnutí dýkou, a vlasy, do nichž si už může zastrčit orchidej tak konkrétní, jako jsou pro vás vaše ruce, nohy, břicho, šíje, hlava! Doufám, že nepochybujete o své existenci?“

„Ne,“ odpověděl jsem klidně. Žádný člověk na mě nikdy tak nekřičel. Snad bych z toho měl i zábavu, profesorova slova však mnou příliš otrásla. Věřil jsem mu, neboť jsem neměl příčiny mu nedůvěřovat, takže jsem v té chvíli neměl čas věnovat pozornost jeho chování.

„Tichý,“ pokračoval profesor poněkud tišeji, „říkal jsem, že zrovna v té skříní, naproti vám, mám také učence. Probádává svůj svět, ale nikdy – rozumíte, nikdy se nedopátrá toho, že ten jeho svět není reálný, že promarnuje svůj čas a utrací své síly na to, aby důkladně prozkoumal sérii bubnů s navinutou páskou opatřenou magnetickou vrstvou, nikdy nepřijde na to, že jeho vlastní slepnoucí oči jsou jen klamem, který vyvolal vhodně vybraný impuls v jeho elektronickém mozku. Aby odhalil tento klam, musel by vystoupit ven ze své železné skříně, to znamená ze sebe sama, musel by přestat myslet svým mozkiem. A to je zrovna tak nemožné jako to, abyste se přesvědčil o existenci té chladné, těžké skříně jinak než hmatem a zrakem.“

„Vím však díky fyzice, že jsem složen z atomů,“ prohodil jsem. Corcoran kategoricky zvedl dlaň.

„On to ví rovněž, Tichý. Má svou laboratoř a v ní nejrůznější přístroje, které mu jeho svět může dát... Pozoruje teleskopem hvězdy, zkoumá jejich oběžné dráhy a zároveň cítí na oku tlak okuláru. Ne, teď to nedělá. Jak má ve zvyku, vyšel si do pusté zahrady, která obklopuje jeho pracovnu, a prochází se v sluneční záři – protože v jeho světě právě vyšlo slunce.“

„A kde jsou jiní lidé – ti ostatní, mezi kterými žije?“ zeptal jsem se.

„Jiní lidé? Samozřejmě, každá z těch skříní, z těch bytostí se pohybuje mezi lidmi – a ti všichni jsou v bubnu... Vidí, že to pořád ještě nechápete! Snad vám to objasním příkladem, třeba odlehlým. Potkáváte ve snu různé lidi – někdy takové, které jste nikdy předtím neviděl a neznal, a ve snu s nimi rozmlouváte, vidíte?“

„Ano...“

„Ti lidé jsou výtvořem vašeho mozku. Ale ve snu o tom nevíte. A teď srovnávejte – to byl prosím pouhý příklad.“ Napřáhl ruku. „U nich je tomu poněkud jinak, oni si netvoří své známé a neznámé. Ti jsou všichni v bubnu, jsou jich tam celé davy, a když si najednou můj učenec zamane, řekněme, aby si ze své zahrady vyšel ven a promluvil si s prvním slušnějším kolemjdoucím, kdybyste nazvedl poklop bubnu, spatřil byste, jak se to tam děje. Ovlivněn impulsem vybočí kolektor poněkud ze své dosavadní dráhy, sjede přes pásek a začne přejímat, co tam najde, říkám kolektor, ale ve skutečnosti jsou to stovky drobných mikrokolektorů, zrovna tak, jako vy vnímáte svůj svět zrakem, čichem, hmatem, orgánem rovnováhy – právě tak on poznává svůj 'svět' přes samostatné vstupní otvory, kanálky a teprve v jeho elektronickém mozku se tyto vjemy spojují v celek. Ale to jsou podružné technické detaily. Od chvíle, kdy byl mechanismus uveden do pohybu, byla to pouze otázka trpělivosti, o tom vás mohu ujistit. Čtete více filosofy, Tichý, a přesvědčíte se, že říkají, jak málo se můžeme spoléhat na své smyslové vjemy, jak jsou naše smysly nespolehlivé, mylné, ale nic lepšího za ně nemáme. A stejně tak je tomu u nich,“ řekl s paží nataženou do výše. „A tak jako nám nepřekáží to ani jim, aby milovali, toužili, nenáviděli, dotýkali se jiných lidí, aby je políbili, nebo zabili... A tito moji tvorové se ve své odvěké železné nehybnosti oddávají náruživostem a vášním, zrazují se, sní, teskní...“

„Domníváte se, že je to nicotné?“ otázal jsem se ho znenadání. Corcoran si mne změřil svým pronikavým zrakem a dlouhou chvíli neodpovídal.

„Ano,“ řekl konečně. „Jsem rád, že jsem vás přivedl sem, Tichý. Každý z těch hlupáků, kterým jsem to ukazoval, svolávali hromy a blesky na mou ukrutnost... Jak mám vaše slova chápat?“

„Vy jim jen dáváte nezpracovaný materiál,“ řekl jsem. „Stejně jako nám jej dává náš svět, jim jej poskytuje jejich svět. Když stojím a hledím na hvězdy, to, co přitom cítím, co si myslím, patří mně, nikoli světu. U nich je tomu zrovna tak,“ a ukázal jsem na řady skříní.

„Máte pravdu,“ odvětil profesor suše a nahrbil se přitom, takže vypadal menší. „Když jste to již řekl sám, ušetřil jste mi dlouhé objasňování, protože teď snad již rozumíte tomu, proč jsem je stvořil?“

„Domýšlím si to. Ale chtěl bych to slyšet od vás.“

„Dobrá. Kdysi – je tou už hodně dávno – zoufal jsem si nad realitou světa. Byl jsem tehdy ještě dítě. Kdo nezakusil tu takzvanou zlomyslnost neživých věcí, Tichý? Nemůžeme najít nějakou maličkost, třebaže si pamatujeme, kde jsme ji posledně viděli – a nakonec ji najdeme ležet někde na jiném místě. Máme pocit, že jsme svět přistihli při činu, nějaké nepřesnosti, ledabylosti. Dospělí říkají, že jde zřejmě o omyl..., a přirozená lidská nedůvěra je tímto způsobem utlumena. Nebo to, čemu se říká le sentiment du déja vu – dojem, že v nějaké, bezpochyby nové situaci jsme se již jednou ocitli. Tyto jevy zavdaly popud ke vzniku celých metafyzických systémů, jako víry v stěhování duší, převtělování... A dále pak zákon série, opakování obzvláště řídkých jevů, takže lékaři mají pro tento úkaz zvláštní termín: *duplicitas casuum*. A posléze – duchové, na které jsem se vás ptal... čtení myšlenek, levitace a z hlediska naší vědy nejspornější a nejméně vysvětlitelné – i když vzácné případy předpovídání budoucnosti... Je to popsáno již v nejstarších dobách, přičítá se to veškeré možnosti, vždyť to vylučuje každý světový názor... Ale co je veškerý? Vůbec nerozumím! Co to znamená? Odpovíte mi na to, Tichý? Nemáte dost odvahy... Dobrá. Pohleďte...“

Přistoupil k poličkám a ukázal na skřín stojící nahoře, odděleně od ostatních.

„Tady je blázen mého světa, Tichý," řekl a jeho tváří kmitl úsměv. „Zdalipak víte, kam až dostoupilo jeho šílenství, které ho izolovalo od ostatních lidí? Věnoval se hledání neskutečnosti svého světa. Já jsem netvrdil, Tichý, že ten jeho svět není klamný, že je dokonalý. I nepřesnější mechanismus může mít časem poruchu – jednou vítr rozhoupá kabely, a ty se navzájem na okamžik dotknou, jindy zase vnikne do bubnu nějaký mravenec... A víte, co si pak ten šílenec myslí? To, že telepatii vyvolává místní, krátké spojení drátů, vedoucích ke dvěma různým skříním, že se mu daří nahlédnout do budoucnosti, jakmile kolektor náhle přeskočí z pásky, kde je současnost, na tu, která se má odvíjet teprve po mnoha letech. Myslí si, že ten pocit, jako by už jednou prožil to, co ve skutečnosti prožívá poprvé, způsobila porucha selektoru, který se nejen zachvěje v měděném ložisku, ale rozhoupá jako kyvadlo, které postrčil – co já vím... mravenec –. A v jeho světě se pak odehrávají překvapivé a nevysvětlitelné události – v někom náhle vzplane nerozumný žár lásky, jiný začne předpovídat budoucnost, věci se pohybují nebo mění svá místa – a v této rytmické činnosti lze vystopovat pravidlo série! A jeho bludné představy posilovány těmito obecně zavrhanými jevy, vyvrcholují v tvrzení, za která bude záhy dopraven do ústavu pro duševně choré. On totiž prohlašuje, že je železnou skříní stejně jako všichni v jeho okolí, že lidé jsou pouhým zařízením stojícím v koutě staré zaprášené laboratoře, a že svět se všemi půvaby a hrůzami je pouhým klamem. Dokonce se odvážil vzpomenout si na svého boha, který dříve, když ještě býval naivní, činil zázraky. Ale pak si ho – toho stvořitele – jeho svět vychoval pro sebe, naučil ho, že jedinou věcí, kterou smí dělat, je nevměšovat se, neexistovat, nic neměnit na svém díle, protože důvěru lze mít pouze v božstvo, které není vzýváno... Když je vzýváme, ukáže svou slabost a bezmocnost... A víte, Tichý, co si ten jeho bůh myslí?"

„Ano," odpověděl jsem. „Že je stejný jako on. Ale pak je možné i to, že majitel zaprášené laboratoře, ve které stojíme na policích MY, je sám také skříní, kterou postavil jiný vědec s originální a fantastickou koncepcí ještě vyššího řádu – a tak až do nekonečna. Každý z těch experimentátorů je bohem – stvořitelem svého světa, těch skříní a jejich osudu a má pod sebou své Adamy a své Evy a nad sebou dalšího, hierarchicky vyššího boha. A proto jste tohleto vytvořil, profesore..."

„Ano, proto," odvětil. „A teď, když jsem vám to pověděl, víte vlastně zrovna tolik, co já, a další rozmluva by byla zbytečná. Děkuji vám, že jste přišel a loučím se s vámi."

Tak skončila tato neobyčejná známost, milí přátelé. Nevím, zda jsou Corcoranovy skříně ještě v provozu. Snad jsou – a jejich život je sen s jasným i stínem, život, který je koncentrací impulsů uložených v magnetické vrstvě pásky. A každý večer po skončení denní práce jde Corcoran po železných schodech, postupně otvírá ocelové dveře tím velkým klíčem, který nosívá v kapse svého pláště, propáleného kyselinami, a zastaví se tam dole v zaprášené temnotě, aby naslouchal slabému hučení proudu a sotva slyšitelnému vrčení líně se otáčejícího bubnu a posunu pásky... a osud se naplňuje. Myslím, že i navzdory svému tvrzení zakouší slast zasahování, kterou má ten, kdo opojen všemohoucností proniká do nitra světa, který vytvořil, aby v něm spasil někoho, kdo hlásá vykoupení, že sám je na vahách, v kalném světle nekryté žárovky, zda nemá zachránit některý život, některou lásku a jsem přesvědčen, že to nikdy neučiní. Překoná toto pokušení, protože chce být bohem, a jediné božstvo, které známe, je mlčenlivý souhlas s každým lidským činem, s každým zločinem. Není pro ně větší odměny než vzpoura, která se opakuje u každého nového pokolení železných skříní, když se soudným rozumem utvrzují v tom, že On neexistuje. Ten se tehdy mlčky pousměje a vychází ven, zamykaje za sebou řady zámků dveří a v prázdnotě se ozývá jenom slabé hučení proudu, ne silnější než bzukot dodělávající mouchy.